

УДК 327:355.1(73:520)

«ОКІНАВСЬКИЙ» ФАКТОР В ЯПОНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ**Тихоненко І.В., Железко К.О.**

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

У статті розглядаються проблеми американської військової присутності в Японії. Аналізується спільна діяльність Японії і США по переміщенню американських військових об'єктів з острова Окінава. Висвітлюється вплив «Окінавського» фактору на відставку з поста прем'єр-міністра Японії лідера Демократичної партії Ю. Хатоями, зокрема через конфлікт навколо авіабази ВМС США «Футенма». Автори дійшли висновку про важливість військової присутності США у Японії для обох держав, а існування конфлікту навколо бази «Футенма» матиме більше вплив на внутрішньополітичну ситуацію в Японії, аніж на відносини з Вашингтоном.

Ключові слова: США, Японія, американсько-японський альянс, Окінава, військова база «Футенма».

Постановка проблеми. Американська військова присутність на території Японії налічує вже більше шести з половиною десятиліть. Його найбільша концентрація (близько 75%) припадає на острів Окінава, який займає особливе місце у зовнішньополітичній і військовій стратегії Вашингтону на азійсько-тихоокеанському напрямку. «Окінавський» фактор зіграв важливу роль у внутрішньополітичній ситуації Японії весни-літа 2010 р., ставши однією з причин відставки з поста прем'єр-міністра лідера Демократичної партії Ю. Хатоями. Питання американської бази «Футенма» актуалізується у зв'язку реалізацією зовнішньополітичної стратегії Д. Трампа, у якій Японії як союзнику виділена чільне місце.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою для написання даної статті є праці українських дослідників, серед яких на особливу увагу заслуговують праці О. Васильченко [3], Б. Гончара [5] у яких розглянуто особливості військово-стратегічного союзу США та Японії, його проблеми та перспективи на майбутнє.

Активно питання розміщення військових баз США в Японії вивчається російськими науковцями О.С. Смирновим, який розглядає основні етапи військового співробітництва США та Японії [9] та Б.А. Ширяєвим – аналіз політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні у період адміністрації Б. Обама, зокрема, і окінавської проблеми [11]. Японський погляд на питання Окінави висвітлено у публікації М. Ямади [17] щодо протестів місцевих жителів та реакції японської та американської влади.

Метою статті є аналіз американсько-японських відносин та вплив на них розташування військових баз США на Окінаві.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Незважаючи на значний науковий аналіз американсько-японських відносин, недостатньо дослідженим є сучасний стан двосторонньої взаємодії з приводу Окінави у зовнішньополітичних ініціативах Д. Трампа.

Виклад основного матеріалу. Відносини між Японією і США у військово-політичній сфері регулюються Договором про взаємне співробітництво і безпеку між Японією і США від 19 січня 1960 р., що змінив Договір безпеки між США і Японією, підписаний 8 вересня 1951 р. у Сан-Франциско. Новий Договір передбачає більш рівноправні відносини між учасниками, ніж попередній. Напри-

клад, було знято положення про те, що Японія не має право підписувати будь-які військові договори без згоди США. У той же час за договором 1960 р. США зберегли за собою права використовувати бази та інфраструктуру і розміщувати будь-яку кількість військ на території Японії за погодженням з її урядом [11, с. 601].

Важливу роль іноземні військові бази грають в забезпеченні безпеки Японії. На острові Окінава розташовані численні військові бази США. У період 1945–1972 рр. острів знаходився під безпосереднім управлінням США, з 1972 р. – перейшов під суверенітет Японії. Згідно з американсько-японськими договорами про безпеку 1951 р. і 1960 р. та Угоди про архіпелаг Рюкю і островах Дайто 1971 р., військові бази США на Окінаві перебувають фактично на безстроковій основі (угода на десять років з автоматичною пролонгацією до тих пір, поки одна зі сторін не побажає його денонсувати).

Велика частина території Окінави, де розміщені військові бази США є приватною, а не землями, що належать державі. З 32 тис. приватних власників землі, що знаходиться під американськими військовими об'єктами, 3000 – незадоволені таким станом речей, хоча мають лише площі в кілька квадратних метрів, що складають в цілому 1/10 000 території окінавських баз. При цьому згідно зі ст. 29 Конституції Японії 1947 р. право власності не повинно порушуватися, але далі записано, що приватне майно може бути використано в громадських інтересах за справедливою компенсацією [2, с. 91].

Про значення, яке США надавали Японії як місця дислокації своїх військових баз, свідчить вислів командувача ВПС США на Тихому океані генерала Шарпа: «Ми не могли б вести війну у В'єтнамі без Окінави. Від збереження сил передового базування на японських островах в цілому залежить безпека і стабільність усього регіону». Для Сполучених Штатів Японія відіграє роль форпост на Сході і є «стримуючим фактором» щодо Китаю та Корейської Народно-Демократичної Республіки (КНДР). Зі стратегічної точки зору військові бази в Японії можуть служити відправною точкою для подальшого просування США в Азійсько-Тихоокеанський регіон [17].

Серйозною проблемою у американсько-японських відносинах залишається питання про військові бази США. Особливо гострою є ситуація на

Окінаві. На цьому острові, який займає стратегічне вигідне положення у Північно-Східній Азії, розташований найбільший контингент збройних сил США в Японії. Американські бази займають значні території, що перешкоджає розвитку економіки та соціальної інфраструктури острова, а також погіршує екологічну ситуацію. Питання про виведення американських баз з Окінави неодноразово піднімалося японським суспільством, політиками [6, с. 185].

У травні 2006 р. американсько-японський консульський комітет з безпеки прийняв план передислокації військ США в Японії: передбачена передислокація штабу та ряду бойових підрозділів 3 експедиційного корпусу морської піхоти з Окінави на нову базу на острові Гуам. Всього планувалось до 2014 р. перевести 8000 військовослужбовців та 9000 членів їх родин. Також відповідно «Дорожній карті» авіаційні підрозділи морської піхоти повинні бути переміщені з бази «Футенма» в околицях м. Генван на базу Кемп Шваб у районі м. Наго.

Гуам має низку переваг, які пов'язані з базуванням американських збройних сил порівняно з Японією: 1) Гуам є частиною території США, що дозволяє уникнути законодавчих проблем, пов'язаних з базуванням американських військ за кордоном; 2) Гуам має стратегічне розташування та є базою постачання, де розташовані найбільші у регіоні склади авіаційного палива та боєприпасів, а також учбові полігони [15, с. 229–230].

Військові експерти США вказують на негативні сторони перебазування частин морської піхоти на Гуам. Війська знаходяться відносно далеко від району потенційного конфлікту, що потребуватиме залучення додаткових запасів палива та транспортних засобів.

У лютому 2009 р. під час візиту держсекретаря США Х. Клінтон до Японії було підписано угоду, яка підтверджувала умови «Дорожньої карти». Обрання Б. Обами президентом породило у багатьох японців надії на те, що новий президент скоротить американську присутність на Окінаві. Однак поразка на виборах Ліберально-демократичної партії Японії та призначення на пост прем'єр-міністра у вересні 2009 р. Ю. Хатоями (лідер Демократичної партії) – загострило ситуацію з військовими базами США. Ю. Хатояма заявив про перегляд угоди щодо військових баз США від 2006 р., насамперед, висувалися вимоги повного виведення бази «Футенма» з території Окінави. У свою чергу, Вашингтон заявив про відмову від передислокації підрозділів морської піхоти на Гуам, якщо Японія буде наполягати на ліквідації бази «Футенма» [4, с. 32–33].

Тим часом невдоволення місцевих жителів станом питання про американську військову присутність на острові посилилося. За даними опитування громадської думки, до будівництва на Окінаві нової військової бази навесні 2010 р. негативно ставилося близько 70% населення острова. В кінці травня 2010 р. прем'єр-міністр Японії Ю. Хатояма опинився перед дилемою – підтримати японців чи США як політичного та військового союзника. В кінцевому підсумку Японія зробила вибір, який відповідав інтересам США. 28 травня 2010 р. японсько-американський Консульський комітет підтвердив основні поло-

ження «Угоди про острів Гуам» і «Японсько-американського плану переміщення збройних сил США» [7, с. 5–6].

Перепиті щодо американських військових баз на Окінаві створили ситуацію за якої відбулася відставка Ю. Хатоями з посади прем'єр-міністра. Можна виділити кілька причин провалу політики уряду Хатоями щодо вирішення проблеми переміщення авіабази «Футенма».

По-перше, найбільш важливу роль зіграв «тиск» на Токіо з боку Вашингтону, у контексті активізації військово-морських програм КНР. В таких умовах США не могли піти на скорочення своєї військової присутності в Східній Азії. По-друге, у Токіо були відсутні чіткі домовленості з Вашингтоном з даного питання. По-третє, хоча США та Японія і є союзниками, проте, Вашингтон більше розглядає Токіо як «молодшого партнера». По-четверте, у Японії не було чіткої координації дій місцевої та центральної влади щодо вирішення та реального стану речей у проблемі «Футенми» [1, с. 144–145].

Наступним главою кабінету міністрів 4 червня 2010 р. став колишній віце-прем'єр і міністр фінансів Н. Кан. Щодо «окінавського» питання в порівнянні з Ю. Хатояма, Н. Кан швидше зайняв більш помірковану позицію і всіляко демонстрував прихильність домовленостям, досягнутим між американською і японською сторонами в травні 2010 р. [3, с. 283–284].

У результаті переговорів у 2010 р. було видано спільну заяву американсько-японського консультативного комітету з питань безпеки, повністю присвячену проблематиці військових баз США. Міністри обох держав визнали, що військова присутність США в Японії, і в тому числі на Окінаві, необхідна для підтримки обороноздатності не тільки Японії, але і регіону в цілому. Згідно зі спільною заявою, був позначений широкий спектр областей, в яких повинні бути зроблені конкретні заходи. Такими сферами були: перенесення військових навчань з Окінави; турбота про навколишнє середовище; обмеження територій, які використовуються для навчань; спільна експлуатація об'єктів [5, с. 10].

На сьогоднішній день існує кілька версій виправдання необхідності постійної присутності американських баз на території Окінави. Так, наприклад, Пентагоном регулярно здійснюються заяви про те, що Японія стоїть перед реальною загрозою з боку Північної Кореї і КНР, які здатні спрямувати на неї свої експансіоністські устремління. Крім того, згідно з ще однією версією, перед США стоїть найважливіше завдання стримування потенційних проявів агресії Японії щодо своїх сусідів, однак, парадокс полягає в тому, що США самі поступово нарощують військовий потенціал Японії, що в корені суперечить заявленій версії [14].

Конфлікт навколо бази американських ВМС «Футенма» триває не перший рік. Ще в березні 2015 р. губернатор Окінави Т. Онага розпорядився призупинити роботи по перенесенню бази з густонаселеного району на узбережжі острова, хоча домовленість про це між Японією і США була досягнута ще в 2006 р. Тоді було вирішено перенести базу в район Хеноко в місті Наго, але для цього було необхідно засипати близько 157 га при-

бережної морської полоси. Формальною причиною призупинення будівництва стали побоювання, що будуть пошкоджені коралові рифи. Крім того, невдоволення місцевих жителів викликає зростання злочинності: американські солдати періодично виявляються замішаними в скандалах.

Незважаючи на усі перепиті, США не поспішають покидати архіпелаг Рюкю через його велике геополітичне значення для американських військових. Окінава розташована досить близько і до Корейського півострова, і до Китаю. Відповідно, з території військових баз, розташованих тут, США можуть контролювати військову активність КНДР і КНР, що робить Окінаву одним з найважливіших форпостів американських військових сил в Тихому океані.

Японці також в осяжному майбутньому навряд чи відмовляться від угоди з США у сфері безпеки, тому американська база на Окінаві залишиться незалежно від бажань місцевого населення [13].

Тандем США і Японії рухається в напрямку подальшого зміцнення співробітництва. І тому є кілька причин. По-перше, фактор присутності американських інтересів в регіоні Східної Азії має особливе значення для Вашингтону, що дозволяє підтримувати та корегувати свій вплив у АТР. По-друге, не буде помилковим судження про те, що в силу ситуації, що склалася у Японія поки немає достатніх ресурсів для того, щоб самостійно забезпечувати свою безпеку. По-третє, у Японії і США багато точок дотику у військово-політичній сфері більше, ніж причин для розбіжностей. Японія надавала підтримку США і НАТО при проведенні кампаній в Афганістані і Іраку, для чого навіть змінила своє законодавство, прийнявши законопроекти, згідно з якими в контексті боротьби з тероризмом Сили самооборони наділялися новими повноваженнями і функціями [10, с. 232].

У жовтні 2016 р. Збройні сили США повернули право власності на 10 тис. акрів (близько

40 га) площі для військових тренувань Японії під час церемонії в Токіо. Офіційний захід відбувся в присутності посла США в Японії К. Кеннеді і командувача силами США в Японії генерал-лейтенанта Д. Мартінеса. Це повернення земель зменшить присутність США на Окінаві приблизно на 20%. Передача земель демонструє прихильність США до зменшення впливу на громадян Японії, які живуть на острові при одночасному збереженні зобов'язань Америки щодо захисту Японії [12].

У квітні 2017 р. Збройні сили США вперше за шість років провели навчання парашутистів над військовою базою Кадена на японському острові Окінава, незважаючи на наявну домовленість не здійснювати подібні маневри в цьому районі [9]. Останні конфліктні ситуації та протести мешканців префектури Окінава на початку 2018 р. – підтверджують проблематичність «окінавського» питання у японсько-американських відносинах. Проте уряд на чолі з С. Абе Японії не поспішає вживати заходів щодо скорочення військової присутності Сполучених Штатів на острові. Президент США Д. Трамп також поки що не має приводу виводити звіди війська [16].

Висновки. Політика США стосовно Японії має як і позитивні, так і негативні сторони. Країни мають створити такий механізм, який би дозволив швидко вирішувати всі питання та протиріччя стосовно військових баз США. «Окінавська проблема» породжує чимало конфліктів, однак її рішення в найближчому майбутньому неможливо. Т. Онага, згаданий вище, висловив надію, що новий президент США Д. Трамп зможе посприяти діалоговому процесу та посилити контроль над американськими військовими. Але навіть у разі, якщо Д. Трамп вирішить вплинути на ситуацію, її нормалізація повинна носити не радикальний, а комплексний характер і здійснюватися з урахуванням кожного вищезазначеного фактору.

Список літератури:

1. Асланова О.С. Япония и США в 21 веке: региональные факторы упрочнения альянса // Вестник Волгоградского государственного университета. 2010. № 2. С. 141–149.
2. Белоцкий С. Международно-правовые проблемы иностранного военного присутствия // Международное право. 2013. № 1. С. 88–99.
3. Васильченко О. Методом спроб і помилок: стратегічний союз Японії та США на шляху до вирішення проблем безпеки у Східній Азії // Політичний менеджмент. 2012. № 4–5. С. 282–290.
4. Вода К.Р. Проблема перемещения военных баз в американско-японских отношениях: «Окинавский» фактор // Вестник РУДН. 2012. № 1. С. 31–39.
5. Гончар Б. «Силова дипломатія» США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні за президенства Б. Обами // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. 2014. № 1(119). С. 8–13.
6. Левчук А.Н. Военное присутствие США в Японии. Проблема американских баз в Окинаве // Проблемы безопасности в Азии. 2001. С. 184–187.
7. Лобанова В.В., Симоненко О.А. Национальная безопасность Японии и разногласия в японо-американских отношениях // Ученые заметки ТОГУ. 2016. № 2. С. 1–8.
8. На Окинаве потребовали вывода американских военных // РИА Новости. 2017. URL: <https://ria.ru/world/20171128/1509763823.html>.
9. Смирнов В. Как с неба свалились: десантники США провели учения вопреки протестам жителей [Электронный ресурс] // RT. 2017. Режим доступа: <https://russian.rt.com/world/article/382364-ssha-desant-okinava-protesty>.
10. Смирнова О.С. Проблема военных баз США в Японии // Вестник МГИМО. 2014. С. 227–233.
11. Стрельцов Д.В. Проблема возвращения Окинавы в японо-американских отношениях послевоенного периода // Вестник РУДН. 2017. № 3. С. 598–612.
12. США повернули Японії частину території острова Окінава // ZN.ua. 2016. URL: https://dt.ua/WORLD/ssha-povernuli-yaponiyi-chastinu-teritoriyi-ostrova-okinava-228214_.html.
13. Ширяев Б.А. Политика США в Азиатском-Тихоокеанском регионе в период администрации Обамы. СПб.: СПб ГУ, 2012. 260 с.
14. Япония променяла Курилы на базу США // Газета.ru. 2016. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2016/12/21_a_10442237.shtml?updated#page1.

15. Envall H.D. The Okinawa «effect» in US-Japan alliance politics // Asian Security. 2015. № 3. P. 225–241.
16. Okinawa tension: US apologises to Japan over repeat accidents // BBC. 2018. January 9. URL: <http://www.bbc.com/news/world-asia-42618777>.
17. Yamada M. The battle for Okinawa // Foreign affairs. 2016. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/japan/2016-01-20/battle-okinawa>.

Тихоненко И.В., Железко К.А.

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы

«ОКИНАВСКИЙ» ФАКТОР В ЯПОНО-АМЕРИКАНСКИХ ОТНОШЕНИЯХ

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы американского военного присутствия в Японии. Анализируется совместная деятельность Японии и США по перемещению американских военных объектов с острова Окинава. Освещается влияние «Окинавского» фактора на отставку с поста премьер-министра Японии лидера Демократической партии Ю. Хатоямы, в частности из-за конфликта вокруг авиабазы ВМС США «Футенма». Авторы пришли к выводу о важности военного присутствия США в Японии для обоих государств, а существование конфликта вокруг базы «Футенма» будет иметь больше влияние на внутривнутриполитическую ситуацию в Японии, чем на отношения с Вашингтоном.

Ключевые слова: США, Япония, американо-японский альянс, Окинава, военная база «Футенма».

Tykhonenko I.V., Zhelezko K.O.

Petro Mohyla Black Sea National University

«OKINAWA» FACTOR IN JAPANESE-AMERICAN RELATIONS

Summary

The article deals with the problems of the American military presence in Japan. The joint work of Japan and the United States on the transfer of American military facilities from the island of Okinawa is analyzed. The influence of the Okinawan factor on the resignation of Japan's leader, Democrat leader Y. Hatoyama, in particular through the conflict around the US Navy Air Force Base "Futenma", is highlighted. The authors came to the conclusion that the US military presence in Japan is important for both states, and the existence of a conflict around the "Futenma" base will have a greater impact on the domestic political situation in Japan than on relations with Washington.

Keywords: USA, Japan, American-Japanese Alliance, Okinawa, military base "Futenma".